
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EKONOMİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İsmail Hakkı DİNÇAY*

ÖZ

Bu çalışmada amaç gerek dünyada gerekse ülkemizde her geçen gün önemi artan sivil toplum kuruluşlarının ekonomik sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Kabul etmek gerekir ki insanların büyük bir çoğunluğu topluma faydalı olmak, bu faydayı arttırmak, vermiş olduğu desteğin neticesinde maddi olarak olmasa bile manevi bir haz elde etmek için kimi zaman gönüllü olarak, kimi zamanda çevrelerindeki insanların istek ve beklentileri doğrultusunda bu faaliyetlerde yer almaktadırlar. Ancak bu ve benzeri tüm amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için az ya da çok ekonomik kaynak gerekmekte bu da devamında sorunları karşımıza çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Ekonomik Sorunlar, Çözüm

ECONOMIC PROBLEMS OF NON- GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND SOLUTIONS

ABSTRACT

Economic problems of civil society organizations should aim of increasing importance with each passing day this work in our country and in the world focused on solutions to these problems. The people need to accept being beneficial vast majority of society, to enhance these benefits, even if materially as a result of the support given by the volunteers some time to achieve a spiritual pleasure, and sometimes in line with people's demands and expectations of their environment, they take part in these activities. But for all of this and similar objectives and achieving the goals or less are very economical source of problems that confronts us should continue.

Keywords: Civil Society, Economic Problems, Solutions

*Türkiye İş Kurumu Eskişehir İl Müdürlüğü, Anadolu Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Anabilim Dalı

GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşları artık günümüz toplumunun her alanında karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman özürülere yönelik, kimi zaman çevresel amaçların gerçekleştirilmesi, kimi zamanda ulusal değerlerimizi ilgilendiren birçok sivil toplum kuruluşu günümüzde varlığını sürdürmektedir. Her sivil toplum kuruluşu da toplumsal, üstün emellere hizmet ettiklerini savunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, kuruluş aşamasında belirledikleri hedeflere ulaşmada ekonomik rolleri, hedefleri ve amaçları bulunmaktadır. Hiçbir amaç kolay kolay maddi destek sağlanmadan belirlenen hedeflere ulaşmamaktadır. Bu durum sivil toplum kuruluşları içinde geçerlidir. Aynı zamanda günümüzde sivil toplum kuruluşu sayısının bu kadar çok olması adeta ayrı bir sektör oluşturmuştur. Bugün Türkiye genelinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları birçok fabrikadan daha fazla insan istihdam etmektedir. İstihdam olanakları oluşturmaları, büyük montanlı bağışlar alan bu kuruluşlar sadece topluma hizmet etmek değil, bir ekonomik güç olma yolunda sivil toplum kuruluşlarına farklı bir rol verilmiştir.

Kuruluş aşamasında en ince ayrıntısına kadar hedeflenmiş sivil toplum kuruluşlarının ilerleyen dönemde farklı sorunlarla karşılaşması, kusursuzluk ilkesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunlar her sivil toplum kuruluşu için farklı boyutta olabilmektedir. Kimi zaman sorunlar ekonomik yetersizlik, hedeflenen bağışlara ulaşamamak olduğu gibi, kimi zaman üyelerin hedeflenen amaçlardan uzaklaşılması, beklenen toplumsal etkiyi oluşturamama, üyelerin katılımının yetersiz olması, başlangıçta oluşan istek ve çalışma azminin zamanla sönmesi sıralanabilir.

Sorunlar olduğu zaman yapılabilecek en mantıklı işlem sorunlara yönelik çözüm üretmek olduğundan hareketle sivil toplum kuruluşları da bu sorunlar için çözüm önerileri üretmektedir. Ekonomik sorunları için farklı maddi kaynaklara ve gelir gruplarına yönelme şeklinde olabildiği gibi, üye kaybını önlemek ve yeni üyeler kazanabilmek içinde toplumla olan iletişim, kitlelere amaçlanan hedefler ve yapısal çözümler için daha etkili bir iletişim, sahaya, alanlara inerek birebir irtibat yöntemleri geliştirilebilmektedir.

Bu çalışmada başlangıçta sivil toplum kuruluşlarının ekonomik işlevleri, katkıları değerlendirilerek, devamında sivil toplum kuruluşlarının karşılaştıkları ekonomik sorunlar ve çözüm önerileri açıklanmaya çalışılmıştır.

1.SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EKONOMİK İŞLEVLERİ

Sivil toplum kuruluşlarının sadece topluma hizmet eden birer unsur olarak alınmaması gerekir. Sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmının gelirleri, amaçlarını gerçekleştirmek için yaptığı giderleri, harcamaları mevcuttur. Hepsinin gelirleri elde ediş yöntemleri farklı olabilmektedir. Aynı şekilde bu amaçları gerçekleştirmek için kimileri binlerle ifade edilen çalışanlara sahipken, kimileri tamamen gönüllülük esasını çalışmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının ilk ortaya çıkış noktalarına baktığımızda başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere dezavantajlı grupların hak savunuculuğu ve temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında oluşmuşlardır.

Bu da ekonomik güç ve maddi olanakların varlığını kaçınılmaz olarak ön plana çıkarmaktadır. Çünkü bu süreçte bireylerin en temel ihtiyaçları olan beslenme, giyim ve barınma için yeterli düzeyde bir gelir kaynağına ihtiyaç vardır. Ki dünyada ilk oluşturulan sivil toplum kuruluşlarına baktığımızda kilise

gibi hem elinde maddi imkanları bulunduran hem de kutsal amaçlara hizmet ettiğini belirten kurumlar karşımıza çıkmaktadır. Bu İslamiyet'te, imarethane, aşevleri, yetimhaneler, kervansaraylar olarak kendini göstermektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının ilk etapta gelir kaynaklarını değerlendirecek olursak karşımıza "üyelerin bağışları, yıllık üyelik aidatları ve hibeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki bu rakam ne boyutta ve hedefleri gerçekleştirmek için hangi düzeydedir. Bu konuyu biraz örneklendirecek olursak dünyanın en büyük çevre örgütlerinden olan Greenpeace tüm dünya çapında ses getiren eylemler yapmakta ve bunu da bütün dünyada duyurabilmektedir. Bir anda Meksika körfezinde gördüğümüz eylemcileri, başka bir tarihte Çin Denizinde balinaların kurtarılması için çalışırken görmek mümkün. Sonuçta tüm bunların hepsi birer masraf ve gider teşkil etmekte. Greenpeace, bağımsızlığını korumak için sadece bireysel maddi destekle çalışmalarını sürdüren bir kuruluştur. Çalışmalar dünyada 3 milyon bireyin düzenli maddi desteğiyle sürdürülmektedir. Tam 3 milyon bireyin maddi desteği için katıldığında toplanan gelirin ve maddi rakamın ne boyutlarda olduğu ortadadır (<http://www.greenpeace.org>, Erişim Tarihi:06/10/2015).

Ülkemiz açısından baktığımızda da sivil toplum kuruluşlarının gelir kaynakları yönünden çok farklı bir tablo söz konusu değildir. Türkiye'nin en büyük gelir gruplarına sahip vakıflarından biri olan Türk Eğitim Vakfının da en büyük gelir kaynakları gayrimenkul sermaye gelirleri ve vakfa yapılan bağışlar olmaktadır. "Türk Eğitim Vakfı'nın gelir kaynakları ve bağış şekilleri; vasiyet ve hibe yoluyla bağışlar, şahıs ve kurum bağışları ve TEV çelenk ve mutlu gün bağışlarıdır. Devlet yardımı almıyoruz. Bugüne kadar başarılı ve maddi desteğe ihtiyaç duyan öğrencilere burs verilmesi için 957 hayırsever malvarlığını vakfımıza bırakmıştır. Türk Eğitim Vakfı, eğitim sevdalısı yurttaşlarımızdan elde ettiği mali desteği 4.000'e yakın fonda değerlendirerek, "sürdürülebilirlik ve kalıcılık" vizyonu ile bunların nemasını burslara dönüştürerek, topluma mal olmuş köklü ve önder bir sivil toplum kuruluşudur" (<http://www.turcom.com.tr>, Erişim Tarihi: 06/07/2015).

Ancak sorunlar kısmında irdeleyeceğimiz üzere özellikle ülkemiz açısından da yine sivil toplum kuruluşların en büyük sorunu ve şikayet noktası olarak bu konuyu dile getirdiklerini görmekteyiz.

Diğer bir gelir unsuru olarak devlet destekleri, bakanlık ve uluslararası kuruluşların hazırlanan projeler için verdikleri hibe desteklerini görmekteyiz. Özellikle Avrupa Birliği sürecinde "yerellik ilkesi"nin yürürlüğe girmesi ile birlikte birçok sosyal ve sivil toplum kuruluşu bu alana yönelik projeler hazırlamışlar ve destek almış bulunmaktalar. Ancak bu alanda da en büyük eksiklik tüm dernek yöneticilerinin aynı eğitim ve bilgi düzeyine sahip olamamaları sivil toplum kuruluşlarının bu kaynaklardan eşit oranda yararlanabilmeleri açısından eşitsizlik doğurmaktadır. Aynı zamanda bu tür yaklaşım sergileyen sivil toplum kuruluşları da aynı alanda faaliyet gösteren diğer sivil toplum kuruluşlarından olumsuz tepkiler almakta ve antipati oluşmasına sebebiyet verebilmektedir.

Sermaye bir kurumun kilit kaynaklarından biridir, ama hiçbir şekilde en kıt kaynak değildir. Kurumların en kıt kaynağı insandır. Tüm sivil toplum

kuruluşlarının temelinde insan vardır. Gönüllüler parasal kaynak, düşünce ve emek gücü baskı grubu olarak kamuoyu oluşturmak, üst ilişkiler kurmak, sözcülük yapmak, iletişim ve bilgilendirme merkezi olmak, gündem belirleyici ve örgütleyici bir unsur olmak ve yeni üyeler kazandıran temsilcilik rolleri bakımından sivil toplum kuruluşları bakımdan önemli bir kaynaktır. Amaç ve vizyonu çok net bir biçimde etkinlikler, konferanslar, eğitimler ve kitle iletişim araçları ile kamuoyuna aktarabilmeleri halinde üye ve gönüllü tabanı ile beraber ulusal ve yerel sivil toplum kuruluşlarında halen önemli gelir kaynaklarını oluşturan aidat ve bağış gelirlerini arttırma imkanı da elde edeceklerdir.

Sivil toplum kuruluşları amaçları doğrultusunda çalışmalarını yürütebilmek için kendi kaynakları dışında ek kaynaklar araştırabilme ve bulabilme yeteneklerini arttırmalıdır. Özellikle toplumsal olaylarda sponsorluk faaliyetlerinin hızla artması adeta sivil toplum kuruluşları açısından yeni bir sektöre dönüşmüş durumdadır. Misyon, hedef ve stratejilerin net olması kaynak arama bulma aşamasında faydalı olacaktır. Sivil toplum kuruluşları kullandıkları kaynağı nereye, ne kadar, nasıl harcadığını ana kalemler olarak başta kendi üyeleri ve kaynak aktaran kuruluşlar olmak üzere kamu oyuna açıklamalıdır. Kaynak aranması, bulunması, kullanılması ve projenin tamamlanması aşamasında oldukça şeffaf olunmalıdır. Aksi takdirde örtülü ödenek statüsüne geçmiş gelir ve harcamalar üyelerin “hangi amaca hizmet ediyorum?” sorusunu akıllarına getirecek, bu da kuruluşun üye kaybına sebep olacaktır. Sponsorluk ve kaynak ilişkisinde yani para veren alan ilişkisinde ortak beklenti ve yararın en başta iyi tanımlanması ideal olandır. İç ve dış işbirliği için oluşturulan mekanizmalar verimi kösteklemeyen ve iktidar mücadelesine yol açmayan nitelikte olmalıdır. İşbirliğine giren kuruluşlar bilgi, sorumluluk ve şeffaflığı paylaşmalıdırlar.

1.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Ülke Ekonomisi İçindeki Yeri

Amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya gelerek oluşturulmuş sivil toplum kuruluşlarının mutlak surette, gelirleri, bağışları, hatta ve hatta şirketlerinin olması, borsaya girmelerine kadar uzanan bir ekonomik sürecin oluşması doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır. Artık sivil toplum kuruluşları için var olma ölçülerinden bir tanesi de şirketleşme sürecini, pazarlama operasyonunu doğru yönetebilmek olmuştur.

Bugün spor kulüplerinin, kooperatiflerin bu süreç içinde olmasının akla ilk etapta getireceği soru bu ekonomik büyüklüğün ne boyutta olacağı yönündedir. Ülkemizden örnek vermek gerekirse merhum Zeki MÜREN vefat ettiğinde tüm mal varlığını Türk Eğitim Vakfına ve Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfına bağışlamıştır. Bu rakamın ne kadar bir rakam olduğunu hesaplamak istediğimizde 2014-2015 öğretim yılında TEV Zeki Müren Burs Fonu ile 210 öğrenciye ayda 400 TL burs sağlanacak. Yani basit bir hesapla $210 \times 12 \times 400 = 1.008.000$ TL gibi bir rakamla karşı karşıya kalmaktayız. Ki bu rakam sadece bir yıllık bağış tutarı olarak değerlendirilmeli (<http://www.tev.org.tr>, Erişim Tarihi:04/08/2015).

Rakamlar bu şekilde daha da büyüyebilir. Örnek vermek gerekirse Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) Oyakbank'ı sattığında 3 milyar euro gibi bir nakdin ülkemize girmesini sağlamış, devamında ise Ereğli Demir Çelik Fabrikasını satın alarak Türkiye’de ordu 3.ekonomik güç sloganının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sonuçlar akla sivil toplum kuruluşlarının

ülkemizde çok büyük bir ekonomik potansiyeli olup olmadığı sorusunu akla getirmiştir. Bu işin içine spor kulüplerini kattığımızda 28/11/2009 tarihi itibarıyla Fenerbahçe Spor Kulübü A.Ş.'nin borsa değeri 1.388 milyon gibi bir rakamdır. Bu Avrupa kulüplerinde 5.000 milyon gibi afaki rakamlara çıkmaktadır. Öte yandan 17 Ekim 2013 tarihli akşam gazetesinin haberine göre yine Fenerbahçe Spor Kulübü Avrupa'da borsada en değerli futbol takımları arasında 3.sırada bulunmakta (<http://www.aksam.com.tr>, Erişim Tarihi: 13/06/2015).

Ancak bu kadar büyük rakamların konuşulduğu sivil toplum kuruluşları en azından ülkemizde hiçte ciddi anlamda bir güç unsuru değildir. Yıllar itibarıyla baktığımızda sivil toplum kuruluşlarının GSMH içindeki payı sadece ve sadece 2003 yılında %1 seviyesine ulaşabilmiş, geri kalan yıllarda ise 0,3-0,8 aralığında seyretmektedir. Bu da sivil toplum kuruluşlarının ülkemizde aslında ekonomik anlamda çok da önemsenmeyecek bir gücü olduğunun kanıtıdır (Doğan ve Çalmaşur, 2011:107). Bu rakamların oluşmasında ülkede yaşanan ekonomik krizler, deprem, yardım kuruluşlarının sayısındaki artışlar etkili olmaktadır. Bu ve benzeri şekilde yaşanan toplumsal olaylar bireyleri daha çok birbirine yaklaştırırken, sivil toplum kuruluşlarının hem sayısında hem de faaliyet ve ekonomik işlevlerinde genişleme ve büyümeye sebebiyet verir. Ayrıca ekonomik düzey yükseldikçe bireylerin bağış ve sivil toplum kuruluşuna olan maddi desteklerinin arttığını görmemiz mümkündür.

Durum ülkemizde bu şekilde iken dünya genelinde değerlendirdiğimizde ülkelerin gelişmişlik düzeyleri yükseldikçe sivil toplum kuruluşlarının da ekonomik gücünün etkinliğinin arttığını görmekteyiz. Yine örnek vermek gerekirse dünyanın en gelişmiş ülkeleri olarak kabul edilen Amerika'da bu oran %7,5 Japonya'da %5, Kanada'da %6,7, Avustralya'da %5,4 oranlarında seyrettiğini görmekteyiz. Avrupa Birliği ülkelerinde ise Fransa'da %3,8, Almanya'da %4, Belçika'da %8,4 ve Hollanda'da %15,5 gibi ekonomiyi kökünden sarsabilecek rakamlara ulaşıldığını görmekteyiz (Yıldırım, 2001:31). Burada şu soru aklımıza gelebilir. Gelişmişlik düzeyi ile sivil toplum kuruluşlarının ekonomiye katkıları doğru orantılı mıdır? Bunu sadece ülkemiz ile gelişmiş ülkelerin oranlarına bakarak karar vermemiz yanlış bir sonuç olacaktır. Yine geri kalmış, az gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerin rakamlarına baktığımızda Filipinlerde %1,5, Güney Afrika Cumhuriyetinde %1,3, Romanya'da %0,3 ve son bir örnek olarak Hindistan'da %0,6 şeklinde görmekteyiz.

Kesin bir ifade olmamakla birlikte standart sapma rakamları da göz önüne alındığında bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile sivil toplum kuruluşlarının GSMH içindeki payları birbiri ile uyuşmakta ve örtüşmektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizin sivil toplum kuruluşlarının ekonomik anlamda yetersiz olduğu bariz bir gerçekliktir.

1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının İstihdama Katkısı

Ekonomik potansiyel ve istidam arasında doğrudan olmamakla birlikte büyük bir oranda illiyet bağı vardır. Biraz önce rakamlarla irdelediğimiz gibi ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının ekonomiye maksimum katkısı %1

civarında olduğu bir yapının istihdam sürecine fazladan bir katkı sağlaması beklenemez (Motashari, 2005:4).

Ülkemizde yaklaşık rakamlarla 80.757 dernek faaliyet göstermektedir. Ülke nüfusumuzun 70 milyon olduğundan hareket edersek her 866 kişiye 75 milyon olduğunu kabul edersek 929 kişiye bir dernek düşmektedir.

Fazla uzağa değil Avrupa Birliği ve üye ülkelere baktığımızda bu rakamlar milyonlarla ifade edilmektedir. Almanya'da 2.100 milyon, Fransa'da 1.470 milyon dernek olduğu kabul edilmektedir. Yani daha basit bir anlatımla Almanya ve Fransa'da her 40 kişiye 1 dernek düşmektedir. Sonuçlar sadece bulunla da kalmıyor. Fransa'da her 10 kişiden 4'ü en az bir derneğin faaliyetine katılıyor. Nüfusun beşte biri ise en az iki derneğe üye bulunuyor. Amerika'da bu rakam 1.200 milyon dernek ve her 15 Amerikalıdan bir tanesi de burada aktif olarak çalışıyor. Sektörün Amerika'daki büyüklüğü ile ilgili olarak diyebiliriz ki bankacılık, teknoloji ve hatta kamu sektörü kadar ağırlığa sahiptir (Çaha, 2000:114).

Biraz önce yurtdışı rakamları için verdiğimiz oranlar istihdam sonuçlarında da karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve ekonomik gücü arttıkça bu istihdam rakamlarına da yansımaktadır.

Amerika'da, yaklaşık olarak 7 milyon kişinin, sivil toplum kuruluşlarında tam zamanlı olarak istihdam edildiği bilinmektedir. Bu oran Amerika'daki toplam istihdamın %6,8'ini, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin ise %15,4'ünü oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde örneğin Almanya'da 1 milyon, Fransa'da 0,8 milyon ve İngiltere'de sivil toplum kuruluşlarının genel istihdamdaki payı %4, hizmet sektörü açısından bakıldığında ise %10 Japonya'da ise 1,4 milyon kişi sivil toplum kuruluşlarında istihdam ediliyor. Amerika ve Avrupa'daki sivil toplum kuruluşlarının toplam istihdam sayısı 11,8 milyon iken, bu ülkelerdeki 6 büyük şirketin (Daimler-Benz, General Motors, Hitachi, Fiat, AlcatelAlsthom ve Unilever) toplam istihdamları yaklaşık 2 milyon düzeyinde gerçekleşiyor. Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının genel istihdam içindeki payları ihmal edilecek kadar düşük olduğu tahmin edilmesine karşılık, bununla ilgili olarak yapılmış bir araştırma ya da istatistiksel çalışma bulunmamaktadır. Rakamlara bakıldığında şu anki sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının ülkemizde yetersiz olduğu görülmektedir. Bu tip çalışmaların nasıl organize edileceği gönüllülük esasıyla ilgilidir.

2010'da sivil toplum kamu ilişkilerini inceleyerek Sivil Toplum Değerlendirme Raporu'nu yayınlayan TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) içeriğini daha da genişleterek 2011 yılı raporunu bu yılın Ocak ayında açıklanan raporuna göre kamu sivil toplum kuruluşu işbirliği için gerekli mekanizmaların henüz oluşturulmadığı, sivil toplumun politikalara etkisi büyük çoğunluk tarafından sınırlı veya etkisiz olarak algılandığı, sivil toplum kuruluşlarının % 57'sinin ücretli çalışanı olmadığı ve sivil toplum kuruluşların % 79'unun mali durumlarının varlıklarını sürdürmeye ya da hedeflerini gerçekleştirmeye yeterli olmadığı öne çıkan bulgulardandır. Bu rapor Avrupa Birliği süreci içinde olan ülkemizin sivil toplum kuruluşlarının konumunu ve algılanmasını göstermekte önemli bir araç olmuştur (Güngör, 2013:4).

Bir sivil toplum kuruluşunun kurulması gönüllü kişilerin birlikte soruna yönelik problemlerin belirlenmesiyle oluşur. Devletimizin yasaları kullanılarak böyle bir örgüt kurmak her şeyi devletten beklemek mantığını da

ortadan kaldırmaktadır. Burada yapılması gereken işlerin başında kurulum süreçleri sadeleştirilmeli ve vatandaşlar sivil toplum kuruluşlarının aktivitelerine katılma, üye olma, destekleme anlamında teşvik edilmeli kanaatindeyim (Akçay, 2007:6).

1.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelir Kaynakları

Sivil toplum kuruluşları en başında da belirttiğimiz gibi az ya da çok gelir ve parasal kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Örnek vermek gerekirse kira ödemek, ekipman satın almak ya da personel maaşı ödemek, ihtiyaç sahiplerine maddi destek, gıda yardımı sağlamak bu ihtiyaçlar arasında sayılabilir. Bunun yanında daha büyük daha toplumsal faaliyetleri gerçekleştirmek için büyük fonlara, büyük muntanlı kaynaklara ihtiyaç duyulabilir. Akla gelecek ilk soru bu kaynak ve fonların nasıl oluşturulacağı, paranın nasıl sağlanacağı sorunudur. Fonlamanız, çok seneli hibeler ya da benzer bağışlarda, sürekli olabilir ya da belli bir zaman ile kısıtlı kalabilir. Bir çok STK sürekli olarak fon oluşturma zorunluluğu içindedir.

Şimdi kaynak olarak değerlendirebileceğimiz bu süreç ve elemanları değerlendirelim:

- **Bireyler:** Bireylerden kastımız üyelerimiz, devam ettirmekte olduğumuz amaç gaye için bizi aktif olarak destekleyen “herkes” aklımıza gelmektedir. Bireylerin sivil toplum kuruluşuna yapacakları en büyük destek gerek yıllık olarak belirlenecek aidatlar olabileceği gibi, gerekse yılın her zamanı yapılabilecek bağışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağışlar kimi zaman nakdi olabileceği gibi kimi zaman mülk, gayrimenkul, devlet tahvili, değerli maden, mücevher olarak da karşımıza çıkmakta ve kabul edilmektedir. Hatta ve hatta müzayede değeri olan antikalara, resim sergileri, koleksiyonlar bu kapsamda değerlendirilmekte ve sivil toplum kuruluşu için gelir oluşturmaktadır. Son dönemde kimi sivil toplum kuruluşları bu süreçte üyelerini, kapı kapı gezerek bağış ve yardım toplama yöntemini bile denemektedir. Bunda da oldukça iyi sonuçlar almayı başarmış(Kızılay, Türk Hava Kurumu, Yeşilay, Türkiye Diyanet Vakfı, Can Suyu, Kimse Yok mu vb.) birçok sivil toplum kuruluşu mevcuttur. Özellikle ülkemizde Ramazan ayı ve Kurban Bayramı dönemleri bu ve benzeri sivil toplum kuruluşları için en büyük bağış ve gelirlerin elde edildiği dönem olmaktadır (<http://www.ilkh Haber.biz>, Erişim Tarihi:26/10/2015). Bireylerin oldukça aktif olduğu bu süreçte çoğu sivil toplum kuruluşunu ayakta tutan bu ve benzeri bağışlardır.
- **Şirketler:** Burada karşımıza çıkan en büyük kaynak büyük şirketlerin, holdinglerin sosyal sorumluluk projeleri kapsamında fon ayırmalarıdır. Belirtmemiz gereken husus bunu ancak çok büyük çaplı çalışan, büyük gelirleri olan, kurumlar vergisine tabi kuruluşlarda görebilmekteyiz. Ancak belirtmemiz gereken husus bu rakamın çok kısıtlı bir düzeyde oluşu ve genellikle de proje sahibi şirketin bu çalışmaları kendi lehine çevirme çabası içinde oluşudur. Nitekim istediği etkiyi yani kendine kar olan beklediği dönüşü sağlayamayan şirketler çoğu zaman bu toplumsal sorumluluk projelerinden geri adım atmaktadırlar. Bu gibi şirketlerde Sosyal Sorumluluk departmanları bulunup, bu tür işler şirketin kendi bünyesinde

değerlendirilmektedir. Bu da şirketler için ayrıca bir maliyet külfeti getirdiği için çoğu zaman tercih edilmemekte, bunun yerine şirketler direkt bir kuruluşa bağış yaparak toplumda sosyal bir rol etkisi çizmeye çalışmaktadırlar. Ancak özellikle spor kulüplerinin de birer sivil toplum kuruluşu olması sebebiyle sadece ülkemizde değil, tüm dünya genelinde büyük şirket ve holdingler sponsorluk faaliyetleri ile bir yandan spor kulüplerine destek sağlarken, diğer yandan gerek sporcuların giydiği formaların üzerindeki şirket amblemleri, gerekse spor karşılaşmalarının yapıldığı alanlardaki bilbordlar aracılığı ile kendi reklamlarını da yapmayı başarmaktadırlar. Böylece iki tarafında tatmin olduğu bir kar ilişkisi gerçekleşmiş olmaktadır (Saltık, 1995:21).

- **Vakıflar:** Belli konular ya da topluluklarda yapılan çalışmalarını desteklemek için vakıflar fon oluşturmaktadırlar. Bu fonlarda vakfın kendisine bağışlanan mülk ya da maddi kaynağın gücünden öteye geçememektedir. Bu da istenilen sonuçların alınmasında yetersiz kalmaktadır. Artık vakıflar sadece varisin vefat etmeden önce ortaya koyduğu amacın yanında varisin kendi mirasçılarının mirasını daha rahat kullanmaları için imkan da sağlamaktadır. Böylece vakıflar bir nevi miras bırakma yöntemi haline gelmiştir (Yedi yıldız, 1984:26).
- **Yerel Yönetimler ve Ulusal Hükümet:** Çalıştığınız alana bağlı olarak hükümetten belli bir fon ayrılmış olabilir. Ancak sorunlar kısmında değerlendireceğimiz üzere bu süreç hem sivil toplum kuruluşuna siyasi bir boyut kazandırmakta, ayrıca mevcut devlet ve hükümet politikası ile uyuşmayan proje ve programların ekarte edilmesine sebep olmaktadır (Özcan, 2004:57). Bu alanla ilgili olarak birçok faydalı ve verimli proje ve program ortaya konulmasına karşın ancak çok düşük sayıda projenin kabul edilmesi sorunu karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan çok daha siyasi boyutu olan yerel yönetimler sivil toplum kuruluşlarına hem faaliyetleri hem de sahip oldukları siyasi ideolojiye yakınlığa göre daha çok destek vermekte bu da destek görmeyen sivil toplum kuruluşlarının zamanla kapanmakla sonuçlanan bir sonu hazırlamaktadır.
- **Bedel Karşılığı Hizmet Vermek:** Üyeler kar elde etmediği sürece, sivil toplum kuruluşları verdikleri hizmetler için parasal bedel isteyebilirler. Bazı hizmetler için bedel istemek, maliyetleri karşılama konusunda yardımcı olabilir. Bu alanda özellikle son dönemde özürü derneklerinin paralı pazarlama elemanları istihdam etmeleri, kimi hemşerilik derneklerinin taşeron şirketler kurarak götürü usül ihaleler almaları örnek olarak gösterilebilir. Bu aslında sivil toplum kuruluşlarına kendi kaynaklarını oluşturma imkanı sağlayan bir süreçtir. Bunu gerçekten iyi değerlendirebilen kuruluşlar hem amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilebilme olasılığını arttırırken, hem de hedeflerini gerçekleştirmede maddi sorunlar yaşamadan, ekonomik sıkıntılar çekmeden uzun soluklu olarak var olmayı başarabilirler (Erdoğan, 1998:46).

Kuşkusuz sivil toplum kuruluşları kendilerini döndürecek düzeyde bir gelire sahip olabilirler. Ancak elde ettikleri gelirleri kar maksimizasyonu amacıyla değil, hizmet amacıyla kullanırlar (Ercan, 2002:69). Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının yaşadığı ciddi sorunlardan birini gelir kaynaklarının kıtlığı oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları gelir kaynaklarını genel olarak projelerle temin etmektedirler. Amerika'da sivil

toplum alanında faaliyet gösteren kuruluşlar özel sektör kuruluşları adına projeler yürütmek suretiyle kendilerini finanse etmektedirler. Kuşkusuz sivil toplum kuruluşlarının özel sektörle bu tarz bir ilişkiye girerek finansman açısından beslenmeleri özel sektörün gelişmiş bir kurumsal sorumluluk anlayışına sahip olmasıyla mümkündür. Gerek Amerika'da, gerekse Avrupa Birliği ülkelerinde faaliyet gösteren işletmelerin bu anlamda gelişmiş düzeyde kurumsal sorumluluk bilincine sahip oldukları ve bu alandaki faaliyetlere önemli fonlar ayırdıkları bilinmektedir. Avrupa Birliği, üye ülkelerde faaliyet gösteren firmaların belli başlı alanlarda kurumsal sorumluluk faaliyetini yerine getirmesini zorunlu kılmakta, bunu yapmayan işletmelerle ilgili bazı yaptırımlar öngörmektedir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik işletmelerin kurumsal sorumluluk alanına olan ilgileri, gönüllülük ilkesine göre çalışan sivil toplum kuruluşları için önemli bir beslenme kaynağı oluşturmaktadır.

Kurum gelirlerini değerlendirdiğimizde ülkemiz genelinde en büyük gelir kalemini tartışmasız üye aidatları oluşturmaktadır. Bu hemşerilik dernekleri gibi birey profilli kuruluşlarda %70'lere çıktığını görmekteyiz. İkincisi sırada ise bağışlar ve şahıs katkılarını görmekteyiz. Diğer gelir kaynaklarını sıraladığımızda proje gelirleri, organizasyon gelirleri, kuruluşa ait mülk kira gelirleri, merkezi bütçeden pay ve diğer gelirler şeklinde bir sıralama ile karşılaşmaktayız. Bu sıralama sivil toplum kuruluşunun faaliyet alanına göre değişme gösterse de ülkemiz genelinde ilk iki sıranın değişmediğini görmekteyiz. Ancak belirtmekte fayda var ki sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmı sadece varlığını devam ettirebilmek için gelir çabası içine girmiştir (Çaha, Çaylak, v.d., 2013:64).

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EKONOMİK AÇIDAN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sivil toplum kuruluşları demokratikleşme, dezavantajlı sınıflar, toplumsal etik ve amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuşlardır. Ancak sivil toplum kuruluşlarının da gerek kendi içinde gerekse toplumsal ve devlet ilişkilerinde ekonomik sorunları bulunmaktadır.

2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Devletle Olan İlişkileri

Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle sivil toplum kuruluşlarının toplumla olan ilişkisini ortaya koymak gerekir. Bir sivil toplum kuruluşunun tüm toplum üyelerine, tüm toplum katmanlarına aynı yakınlıkta, aynı uzaklıkta olması gerekir (Erdoğan, 1998:73). Sivil toplumun demokrasi adı altında topluma kazandırmaya çalıştığı asıl nokta eşitlik ilkesidir. Bu da tüm bireylere eşit mesafede olmaktan geçer.

Bu soru sivil toplum kuruluşlarının devletle olan ilişkilerinin ne düzeyde olması gerektiği sorusunu akla getirmektedir. Şöyleki "kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşu", "kamu yararına çalışan kuruluş" olması bir anda sivil toplum kuruluşunu öne taşıyor, buda otomatik olarak sivil toplum kuruluşunun devletle, hükümetle bağıntılı olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Asıl sorun işte bu noktada başlamaktadır. Gerek kuruluş, gerekse kuruluşa ait mevcut yönetim özerklikten, özgürlükten, demokrasiden uzaklaşarak adeta mevcut devlet yapısının, iktidardaki hükümetin birer organı konumuna gelmektedir. Gerek dünya çapında, gerekse ülkemizde bunun birçok örnekleri

mevcuttur (Atar, 1997:99). İktidarın değişmesi, mevcut yönetimin el değiştirmesi durumunda, sivil toplum kuruluşu da aynı değişimi yaşamakta mevcut yönetim alaşığı edilmektedir.

Bu alanla ilgili diğer sorunlara baktığımızda sivil toplum kuruluşlarından yararlanan, daha doğrusu sivil toplum kuruluşunun hedef kitlesinde olan kimselerde de aynı sorun ortaya çıkmaktadır. Hedef kitle, toplumsal fayda için çalışan kuruluş devlet desteği aldığı, mevcut siyasi yapının etkisi olduğu için hizmet edeceği kişileri seçerken de bu sorun tekrarlanmış olacaktır. Başlangıçta sadece kamu amacı güden ve hükümetin desteklediği bir kuruluş olan yapı zamanla mevcut iktidarın bir organı parti örgütü haline gelecektir.

Maddi destek noktasında da devlet destekli olan kuruluş parasal anlamda da daha fazla pay alabilmek için iktidar ve hükümet politikaları ile yakın bir fikir ve ideoloji birliği içinde olacaktır. Bunun da yine en büyük sebebi başlangıçta bahsettiğimiz gibi "kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşu" olma özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Asıl amacı demokratik toplum oluşturma olan sivil toplum kuruluşlarının kamu yararı gütmesi, hükümetle yakın ilişki içine girmesi, parasal açıdan devlet tarafından desteklenmesi bu amaçtan tamamen uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Bayhan, 2005:157).

2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarında Katılım Sorunu

Sivil toplum kuruluşlarında bireylerin katılım oranını belirleyen en büyük sebeplerin başında içinde bulunduğu ülkenin demokratik olup olmadığıyla yakından ilgilidir. Demokratik yönetim yapısına sahip ülkelerde bireylerin sivil toplum kuruluşlarına katılımları, aktif görev almaları çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun başında da mevcut devlet yapısının ve demokratik iktidarın vatandaşları buna teşvik etmeleri ile olmaktadır. Baskıcı tek parti yönetiminin olduğu ülkelerde hem sivil toplum kuruluşlarının sayısında hem de sivil toplum kuruluşlarına üye olan birey sayılarında çok büyük farklılıkların olduğu görülmektedir (Tekeli, 2004:28).

Sivil toplum kuruluşunun devletle olan ilişkisi de katılım sürecine etki etmektedir. Ya devlete eklenilip rant dağılımından daha fazla pay alacaklar, ya devletle temas halindeyken ondan ayrı durmayı bilecekler, ya devlet karşında yer alıp ona cephe açacaklar ya da onu görmezden gelerek, ilişki içine girmeden yaşayacaklardır. Ülkemizde mevcut olan sivil toplum kuruluşları göz önüne alındığında bu dört ilişkiyi de gözlemlemek mümkün hale gelmektedir. İlişkiler dikkate alındığında demokratikleşme açısından ikinci tür ilişkinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının iç örgütlenmesi açısından tabloya bakıldığında, devleti model kabul eden bir grup kuruluşun hiyerarşik bir yapılanmayı tercih ettiği görülmektedir. Tarihsel olaylar göstermiştir ki insanlık için en iyi yönetim şekli demokrasidir. Sivil toplum kuruluşlarının kendi içlerinde demokratikleşmeleri, bireylerin teslimiyetini ifade eden aidiyetten ziyade, eleştirel ve özerk yurttaşlık bağlamında gerçekleşecek gönüllü üyeliğin alanının genişletilmesi, kendi etiğini bir an önce oluşturma koşullarına bağlıdır (Tosun, 2001:237).

1980 sonrası dönemle birlikte hızlı nüfus artışı, kentleşme ve kırsal nüfusun etkisini kaybetmesi sivil toplum kuruluşları açısından temsil ve katılma yönlerinden ayrı birer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece kendi kabuğuna çekilmiş, bulunduğu yeri sahiplenmeme, sivil örgütlenmelerde

dini, mezhepsel ve hemşerilik bağları gibi birincil duyguların temel alındığı ve dolayısıyla üyelerini gettolarla hapsedme eğilimi taşıyan örgütlerin sayısının arttığı dikkati çekmektedir. Bu da sivil toplum kuruluşlarının kısır bir döngünün içine kapanmasına sebep olmaktadır. Türkiye’de sivil toplum hareketi, son yıllardaki gelişimine rağmen vatandaşların büyük bir bölümünden kopuk kalmakta ve sadece vatandaşların küçük bir kesimine hitap etmektedir. Vatandaş katılımı dar, derin ve çeşitli sosyal grupların göreceli olarak temsil edilebildiği bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu da toplumsal kuruluşların belirli bir zümrenin bilgisi ve hizmetinde olan kuruluş olma işlevinin önüne geçemez (Tüsev, 2011:8).

Ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının yaklaşık %87’si vatandaşlarının katılımının yetersiz olduğunu, buna sebep olarak büyük oradan başta temsil edilmediklerini ve otorite altına girmeyi istemedikleri görüşleri öne sürülebilir (Eroğul, 1992:114). Bir diğer yandan sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmı teknolojiden bihaber sadece site kurmayı dahi başarı olarak addetmektedirler. Gerekli alt yapı desteği ve bilgi teknolojisi aktarımının olmadığı bariz bir şekilde görülmektedir.

Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarına katılım hedefleniyor ve üye sayılarının artırılması isteniyor ise mutlak surette öncelikle tüm ülke yurttaşlarına vatandaşlık bilincinin aşılması gerekmektedir. Her vatandaş ülkesine karşı sorumlu, sosyal çarpıklıklar, bozukluklar, aksamalar ve destek anlamında tam bilinçlendirilmeli, bunun içinde daha öncesinde yapılmış başarılı çalışmalar göz önüne konarak katılım süreci hızlandırılmalıdır.

Teknolojik yetersizliklerle ilgili olarak başta devlet desteği ile tüm sivil toplum kuruluşlarının en azından birer internet sitesi edinmeleri, bu sitede amaçları, gayeleri, neye hizmet ettikleri açık bir dille ifade edilerek bireylerin yapılan işlerle ilgili tam bir bilgi sahibi olmalarının sağlanması gerekmektedir. Sadece internet sitesi olarak değil, sms, sosyal medya, basın ve diğer iletişim kanalları hakkında sivil toplum kuruluşu yöneticileri başta olmak üzere bilgilendirilmeli ve sürecin aktif bir şekilde ilerlemesi adım adım takip edilmelidir.

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Mali Sorunları

Sivil toplum kuruluşlarının gelir kaynaklarında da irdelediğimiz gibi mali kaynaklarının başında üyelik aidatları(%33) geliyor, ancak gelişmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarının büyük bir kısmını oluşturan hizmet/bedelli satışla elde edilen gelirler %5 ve kamu kaynakları %6’lık bir yüzde ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının gelirleri arasında önemsenmeyecek bir değere sahip olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir (Nogayeva, 2010:60).

Örneğimizi biraz daha genişleterek açıklarsak Türkiye’deki derneklerin 2008 yılında 9 milyar 159 milyon 207 bin TL olan toplam gelirlerinin bir milyar 664 milyon 64 bin TL’sini (%18) yurt içinden alınan bağışlar oluşturuyor.

Ekonomik boyut açısından da değerlendirdiğimiz gibi ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının hepsinin toplamı bütçe içinde önemsenmeyecek denecek düzeyde bir rakamı ihtiva etmektedir. Araştırmaya göre, Türkiye’de bağış oranları da oldukça düşük. Uluslararası bir araştırmaya göre, nüfusun sadece

yüzde 4'ü son bir ay içinde bir STK'ya nakdi bağış yaptı. Aynı araştırmada Türkiye bağış, gönüllülük ve tanımadığı birine yardım etme eğilimleri açısından 153 ülke içinde 134'üncü sırada yer alıyor (<http://arsiv.gercekgundem.com>).

Bu aklımıza şu soruyu getiriyor. Bu kadar yardımsever bir millet olmamıza karşın bu rakamlar neden çok düşük düzeyde ve neden istenilen seviyelere ulaşamıyor. İlk olarak bakmamız gereken nokta ülkemizde kişi başına düşen gelir seviyesi. Son rakamlara göre kişi başına düşen gelir yıllık 11.000 dolar civarında olduğu ve bunun büyük kesimini de büyük şehirlerde yaşayan vatandaşların oluşturduğunu göz önüne alırsak bağış rakamlarının neden bu kadar düşük olduğu noktasında fikir sahibi olabiliriz. Diğer yandan Avrupa Birliği 15 için bu rakam 27.000 dolar, Amerika için 33.000 dolar olduğunu düşünürsek şartların eşit olmadığını görmemiz mümkündür. Bölgesel farklılıklar, mali kaynakların yeterliliği ve çeşitliliği konularında önemli ölçüde hissediliyor. Yurt dışından fon sağlamada Marmara Bölgesi, Türkiye genelinden yüzde 33 daha fazla, Güney Doğu'da bu oran yüzde 5 daha düşük. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarının büyük bir bölümü üye aidatlarından oluşurken, Marmara'da mali kaynakların büyük bölümünü yabancı kuruluşlar ve yerli şirketler oluşturuyor (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05/08/2015).

Gerek kişi başına düşen gelir düzeyi, gerek eğitim yetersizlikleri sonucu mali kaynaklardan yeterince yararlanmanın bilinmemesi, bölgesel farklılıklar nedeniyle özellikle doğu bölgelerinde sivil toplum kuruluşlarının büyük maddi sorunlar yaşaması sivil toplum kuruluşlarının ülkemiz ve ülkemiz gibi gelişmekte olan, geri kalmış ülkeler açısından temel mali sorunlar olarak değerlendirilebilir (Keyman, Yeğen, v.d., 2010:3).

2.4. Bürokratik Engeller

Ülkemizde bürokrasinin sivil toplum kuruluşlarına olumsuz bir yaklaşımının olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Kimi aşamada valilik, kimi aşamalarda bakanlık süreci ile birçok sorunlar yaşanmaktadır (Tosun, 2001:237).

Bürokratik katılık sadece devlet kademeleri, kuruluşların projelerinin değerlendirilmesinde değil, aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının rigid yönetim kurulu yapılarında da göze çarpmaktadır. O kadar ki çoğu sivil toplum kuruluşunun yönetim kurulu kanunda belirtilen süredekiler hariç neredeyse bir araya gelememektedir. Öte yandan güçlü mali ve üye yapılarına sahip sivil toplum kuruluşlarında da siyasi çatışmalar, grup çıkarlarının ortaya çıktığını görmekteyiz.

Bürokratik engellere yürürlükte olan 5253 sayılı dernekler kanununa göre "Gerek görülen hallerde, dernek ve birliklerin yönetim yerleri, müesseseleri ve her çeşit eklentileri, defterleri, hesap ve işlemleri, İçişleri Bakanlığı veya buldukları yerin en büyük mülki idare amiri tarafından denetlenebilir. İçişleri Bakanlığı, bu denetlemeyi dernekler denetçileri, mülkiye müfettişleri veya valilikler aracılığıyla yapar. En büyük mülki idare amirleri ise bizzat veya görevlendirecekleri memur veya memurlar aracılığıyla yapar. Denetleme sırasında görevli memurlar tarafından istenecek her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur. Denetim sırasında suç teşkil eden fiillerin tespit edilmesi halinde ilgili mülki idare amirliği tarafından durum derhal Cumhuriyet Savcılığına

bildirilir.” düzenlenen kanun maddesi gereğince derneklerin sıkı bir denetim altında tutulması yeni derneklerin kurulmasına toplumdaki bireylerin sıcak bakmamasına sebep olmaktadır (Gökalp, 2005:209).

Aynı durum 5737 sayılı Vakıflar Kanunu içinde geçerlidir. “Vakıf yöneticileri, yıl sonundan itibaren altı ay içerisinde yapılacak iç denetim rapor ve sonuçlarını Vakıflar Yönetmeliğinin Ek-7’deki forma uygun olarak düzenleyerek rapor tarihini takip eden iki ay içerisinde ilgili bölge müdürlüğüne göndermekle yükümlüdürler. Yeni vakıflar şube ve temsilciliklerini de denetleyerek her yıl verecekleri raporlarda bu alt birimlerle ilgili bilgilere yer verirler. Vakıfların, şube ve temsilciliklerinin amaca ve yasalara uygunluk denetimi ile iktisadî işletme ve iştiraklerinin faaliyet ve mevzuata uygunluk denetimi Genel Müdürlükçe yapılır. Genel Müdürlük Rehberlik ve Teftiş Başkanlığınca vakıfların;

- a) Vakfiye ve vakıf senedinde yazılı amaç doğrultusunda faaliyette bulunup bulunmadıkları,
- b) Yürürlükteki mevzuata uygun yönetilip yönetilmedikleri,
- c) Mallarını ve gelirlerini vakfiye, 1936 beyannamesi ve vakıf senedindeki şartlara uygun kullanıp kullanmadıkları,
- ç) Vakıf iktisadi işletmeleri ile iştiraklerinin iş ve işlemleri ile gerektiğinde vakıflara ait diğer iştiraklerinin iş ve işlemleri, denetlenir.”

Bu noktada yapılması gereken, çözüm olarak önerilebilecek olan öncelikle devlet, devamında ise sivil toplum kuruluşlarının kendi iç yapılarındaki katı, gereksiz, zaman kaybına sebep olan bürokratik yapılardan bir an önce kurtulması gerekliliğidir.

2.5. Diyalog Eksikliği ve Ayrımcılık

Kurumsal yetersizlikler ve yapısal sorunlara ek olarak “Gönüllü Kuruluşlar” arası etkileşimin zayıflığı ekonomik açıdan önemli bir diğer sorun olarak karşımızda durmaktadır. Sivil toplumun etkinliğinin doruğa çıktığı nokta olarak ele alabileceğimiz, pek çok sivil toplum kuruluşunun ortaklığı ile kurulacak platformlar, ortaklıklar ve ağların yokluğu büyük bir niteliksel yoksunluğa işaret etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; gönüllü kuruluşlar arasında rekabet ve belirli bir gerilimin olması kaçınılmaz olsa da bu rekabetin ortak hareket olanaklarını ortadan kaldıracak şekilde ben-merkezci bir tavırla sürdürülmesi üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir sorundur (Baybora, 2010:34). Bu da ekonomik anlamda sivil toplum kuruluşlarının gelişmesine engel teşkil edecektir. Sonuç itibarıyla güdük kalmış, amacından uzaklaşmış bir çok kuruluş ancak varlığını devam ettirebilme savaşı içinde kendini bulacaktır.

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bir başka zayıf yönü uluslararası düzeyde işbirliği ve ağ oluşturmadır. STE 2010 (TÜSEV) çalışmasına göre STK araştırması katılımcılarının %58’i hiç bir belge ve bilgi paylaşmamışken, %63’ü hiç bir uluslararası ortakla işbirliğine girmemiştir. Benzer şekilde, STK’ların sadece %28’i bir uluslararası ağa veya şemsiye kuruluşa üye olduğunu belirtmiştir.

İstanbul ve Ankara şehirlerinin daha yüksek oranda uluslararası ağ oluşturma seviyelerine sahip olduğu Türkiye’de, uluslararası ağ oluşturma

seviyelerinde bölgesel değişiklikler olması oldukça açıktır. Çalışmadaki odak grubu katılımcıları aradaki bu büyük farkın en önemli nedenlerinden biri olarak insan kaynaklarına dikkat çekmiştir; İstanbul ve Ankara sivil toplum kuruluşlarının diğer lisanları konuşan gönüllü veya profesyonelleri daha kolay bulabilmeleri işaret edilmiştir. Sivil Toplum Diyalogu Hibe Programı bu ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak sivil toplum kuruluşlarına çeviri hizmeti sağlamaktadır (Tök, 2014:1).

Bu sorun, sivil toplum kuruluşlarının uluslar arası örgüt ve ağlar içinde bulunmaması ekonomik anlamda da Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi büyük organizasyonlarca finanse edilen çalışmalardan ülkemizdeki kuruluşların mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Bu da ekonomik anlamda sivil toplum kuruluşları açısından büyük kayıpları doğurmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları ve ticaret odaları, meslek odaları ve siyasi partiler gibi diğer kar amacı gütmeyen aktörler arasındaki ilişkiler fazla değişmemiştir. Bu kuruluşlar, çoğunlukla sivil toplum kuruluşlarını güçsüz ve dolayısı ile nispeten etkisiz bulduklarından, sivil toplum kuruluşları ile çalışma konusunda fazla istekli değillerdir. Bu değerlendirme, sivil toplum kuruluşlarının genellikle erişmekte güçlük çektikleri ana medya kanalları ile olan ilişkilerini de olumsuz biçimde etkilemektedir. Sivil toplum kuruluşları işbirliği arayışını güçleştiren bir başka husus da medyanın siyasi kutuplaşmasıdır (Sterland ve Rizova, 2010:25). Özellikle ülkemizde medyanın kutuplaşmış olması sivil toplum kuruluşlarının da değerlendirilmesi aşamasında kuruluşlar arasında itici bir etki oluşturmaktadır.

Burada olması gereken özellikle aynı amaç ve gaye doğrultusunda hareket eden tüm sivil toplum kuruluşlarının bir arada hareket etmesi, her alanda iletişim ve haberleşme ağı içinde olmaları hem üyeleri için, hem de gerçekleştirmeyi hedefledikleri amaçları için olumlu bir sonuç oluşturacaktır.

SONUÇ

Yapılan tüm bu değerlendirmeler doğrultusunda ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının yeterli ekonomik desteğe sahip olmadığı, bunu oluşturmak için de büyük bir kesiminin gereken çabayı sarfetmediği açıktır. Ekonomik sorunların aslında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri doğrudan olmasa da dolaylı yoldan bağlantılı olduğu söylenebilir. Ülkemiz açısından baktığımızda ise sivil toplum kuruluşlarının büyük bir çoğunluğunun ekonomik gelir kaynaklarının üye bağışları olduğunu görmekteyiz. Buna rağmen sivil toplum kuruluşlarının üye profillerini, üye sayılarını arttırmaya yönelik olarak da yine aynı şekilde yeterli ölçüde çaba harcadığını söyleyemeyiz. İlk kuruldukları dönemde kadın ve çocukların haklarını savunma amacı içinde oluşturulmuş olan sivil toplum kuruluşları birçok alana yayılmış, binlerle ölçülen alanda, milyonlarca üyelere ulaşmışlardır.

Büyüyen her bir yapı gibi sivil toplum kuruluşları da sorunları beraberinde getirmiştir. Kimi zaman bu sorunlar üye aidatları, bürokratik sorunlar, devletle olan ilişkiler olarak ortaya çıkabilmektedir. Önemli olan asıl sorun ise örgütün bu sorunlara nasıl cevap verdiği, sorunu kabul edip buna yönelik nasıl çözümler ürettiği temel alınmalıdır.

Amacını gerçekleştirmek isteyen her sivil toplum kuruluşu üye sayısını arttırmaya yönelik alt yapısını oluşturmalı, teknoloji ve iletişimi etkin olarak kullanmalı, gelir kaynaklarını iyi belirlemeli örgüt üyelerini bu alanda aktif olarak görevlendirmeli, devletle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve

bağlantısını sağlam temele oturtmalı, amaç ve hedeflerini topluma ve hedef kitlesine kesintisiz olarak iletmeli ve irtibat halinde olmalı, diğer sivil toplum kuruluşları ile irtibatını ve üst örgüt yapısını sağlam temellere oturtmalıdır.

Yukarıda sayılan tüm unsurlar ve yapılması gerekenler listesi bugün itibariyle kabul edilmelidir ki bir sivil toplum kuruluşunun varlığını devam ettirebilmesi için yaşam reçetesi niteliğindedir. Artık kabul etmek gerekir ki amacına ulaşma hedefi içinde olan her girişim mutlak surette az ya da çok maddi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarına düşen görev maddi konulara gereken önemi vermeli ve mevcut bütçe yapılarını geliştirmek için gerekli girişimlerini arttırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Atar, Y. (1997). Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum-Devlet Düalizmi, Yeni Türkiye Dergisi Sivil Toplum Özel Sayısı, S. 18, Ankara: 98-105.
- Baybora, D. (2010). Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaş Ayrımcılığı Düzenlenmesi Üzerine, Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 24: 34
- Bayhan, V. (2005). Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri, Demokrasi ve Patronaj, Sunar, Lütfi (Ed.), Sivil Toplum ve Demokrasi, Kaknus Yayınları, İstanbul: 157
- Çaha, Ö., Çaylak, A., Tutar, H. (2013). TR2A Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili, Kars Ardahan Ağrı ve Iğdır İlleri, Serka Yayınları, Ankara: 64
- Çaha, Ö. (2000). Aşkın Devletten Sivil Topluma, Gendaş Yayınları, İstanbul: 114.
- Doğan, E.M., Çalmaşur G. (2011). GSMH ve Nüfus İle Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İlişki (Türkiye Üzerine Bir Uygulama), Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:25, Sayı: Özel: 107
- Erdoğan, M. (1998). Liberal Toplum, Liberal Siyaset, Ankara: Siyasal Kitabevi: 46
- Eroğlu, C. (1992). Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971, I.C. Schick ve E. A. Tonak (Ed.), Geçiş Sürecinde Türkiye, İstanbul: Belge Yayınları: 112-158.
- Gökalp, Ş. (2005), Yeni Dernekler Kanunu, TBB Dergisi, Sayı 58, ss.209-214
- Keyman, F., Yeğen, M., Çalışkan, M. A., Tol U. U. (2010). Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü, Yaşama Dair Vakfı: 3
- Motashari, A. (2005). An Introduction to Non-Governmental Organizations (NGO) Management Iranian Studies Group, <http://web.mit.edu/isg/NGOManagement.pdf> (son erişim tarihi 21. 09. 2015)
- Nogayeva, A. (2010). ABD'nin Orta Asya'daki Demokratikleştirme Politikaları: Araçlar, Devrim Denemeleri ve Sonuçlar, USAK (OAKA) Dergisi, Cilt:5, Sayı: 10: 59-91.
- Özalp, A. (2008). Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi, Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi, Ankara: 45
- Özcan, E. (2004). Sosyo-ekonomik ve Kültürel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye Örneği ve Bir Model Geliştirme Önerisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 56-58

- Saltık, A. (1995). Çağdaş Toplumlarda STKTarm Sosyo-Ekonomik Temelleri, Gönüllü Kuruluşlar Konferansı, 28-29 Mart 1995, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını: 21-40
- Sterland, B., Rızaova, G. (2010). TASCÖ, İPA Ülkelerinde Sivil Toplum Kuruluşlarına Teknik Destek, Türkiye İhtiyaç Analiz Raporu: 25
- Tekeli, İ. (2004). Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu 15, 18-19 Haziran, İTÜ Maçka Sosyal Tesisleri, İstanbul: 20-36
- Tosun, G. (2001). Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi Bağlamında Demokrasinin Pekışmesinin Önündeki Engellere İlişkin Kuramsal ve Pratik Bir Yaklaşım, Ege Akademik Bakış, Cilt: 1, Sayı: 1, İzmir: 237
- Tök, A. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarında Katılım Sorunu ve Türkiye, Akademik Perspektif: 1
- Tüsev. (2011). Sivil Toplum İzleme Raporu, Aralık, Uzerler Matbaacılık, İstanbul: 18
- Yediyıldız, B. (1984). XVIII. Asır Türk Vakıflarının İktisadi Boyutu Vakıflar Dergisi, Ankara: 26
- Yıldırım, A. (2001). Sosyal Bütünleşme Açısından Sivil Toplum Örgütleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İsparta: 31

Elektronik Kaynaklar

- www.greenpeace.org/turkey/tr/
- <http://www.turcom.com.tr/sosyal-sorumluluk-tev.asp>
- <http://www.tev.org.tr/TEV/detay/Zeki-Muren-Vefatinin-18-Yilinda-Bursada-Anildi/245/1685/0>
- <http://trdemarka.com/MakaleDetay.aspx?i=229&Name=%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC%20Sekt%C3%B6r:%20Sivil%20Toplum%20Kurulu%C5%9Flar%C4%B1>
- <http://akcaytuna.blogcu.com/stk-larin-onemi-ve-arkeologlar-derneği-mersin-subesi/3392810>
- <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/fener-borsada-avrupanın-en-c2degerli-ucuncu-kulubu/haber-253286>
- <http://www.ilkh Haber.biz/Guncel-bazi-sivil-toplum-orgutleri,-kurban-bayr-7178.html>
- <http://arsiv.gercekgundem.com/?p=369012>
- <http://www.milliyet.com.tr/stk-lar-maddi-sikinti-ile-karsi-karsiya/gundem/gundemdetay/04.05.2011/1386116/default.htm>